

З Т В О Р Ч А Й С П А Д Ч Ы Н Ы
Ў Л А Д З І М Е Р А
К Л I Ш Э В I Ч A

KAMUNIKAT

З Амара Хайяма

Ад страху съмерці нам ратунку не знайсыці,
І старцу і цару яе не абысыці.
Каб з асалодай жыць, жыві для асалоды.
Астатияе ўсё -- турботы ў жыцьці.

* * *

Раджае лань дзяцей, і львіца дрэмле там,
Дзе некалі гуляў сярод сяброву Бэхрам.
Вялікі паляўнічы съмерці стэшаму зьверу нёс,
Ён зараз міна сыпіць -- ахвяра съмерці сам.

* * *

Ты бачыў съвет, і ўсё, што бачыў ты, --
нікчэмнасьць.
І ўсё, што ты сказаў і што пачуў, --
нікчэмнасьць.
Да глыбіні зямлю праверый ты -- нікчэмнасьць.
І ўсё, што ў хату раздабыў, -- нікчэмнасьць.

* * *

Ў аднэй руцэ бакал, у другой -- букет у цвеце.
Піруй з каханаю, забыўшы аб сусьвеце,
Пакуль жыцьця сарочку не абарве зъ цябе,
Як з розы лісыцікаў, халодны съмерці венец.

Вечна съмяющца і плачуць

Вечна съмяющца і плачуць --
Такі ўжо жыцьцёвы закон.
Людзі праз крыўды, няўдачы
За шчасыцем бягунь узлагон.

Моляща з просьбай фартуне,
Толькі патугі дарма.
Вечер сыцюдзёны падуе --
І шчасыя людскога няма.

1944

* * *

Вось дзе прыкра, вось дзе гадка,
За табою да позыяй пары
Ходзіць з палкаю немец украдкай
Ці глядзіць у бінокль з-за гары.

1944

З Катула

Старажытнай грэцкай бабе, калі-б яна
дамагался майго каханыня

Адстань, вар'ятка! Ласкі рук тваіх -- агіда!
З маршынаў твару пудра розных відаў,
Як крэйда, сыплеца і падае на грудзі:
Успомні блізкі Стъкс -- каханыне ты забудзен!
Казълячым голасам ты не дразні мне слуху!
Замоўкні, Фурыя! Мянэ ў адным паслухай:
Ты лысу галаву схавай (бо не да твару бабе!),
Пэррамэнт жоўтых плеч, бо ён мяне не вабішь!
Разуемся, на рукі ўзьдзені свае сандалі
І ногі пахавай ты куды-небудзь далей!
На поиел спаленай, даўно такой паскудзе
Адначынць пары у глінянай пасудзе.
* * *

Да вас, палі, лясы і сёлы,
Туды, дзе мой бацькоўскі кут,
Няхай пльве ў зямлю пакут
Мой голас, мужны і вясёлы.

Бо там майго жыцця крыніца,
Змаганыя, радасыці, надзей,

Куды жыцьё заве людзей
Святой вады зь яе напіцца.

Я піў яе, ваду святую,
Пазнаў і радасы і сум
І на алтар я іх нясу,
Жыцьця і сілы не шкадую.

Бяздомны я няхай загіну
Далёка ад сваёй мяжы.
Святых святое будзе жыць
І вера ў родную краіну.

1944

* * *

Дзе жыцьё назаўёды застыла,
Азірніся і глянь, -- там крыжы.
І нікому аб тым не кажы,
Дзе жыцьё назаўёды застыла.

Ты сябе і другіх сыцеражы.
Неўзабаве спакае магіла...
Дзе жыцьё назаўёды застыла,
Азірніся і глянь, -- там крыжы.

1947

* * *

Засыявай мне песню, сумную да болю,
Што такой у съвеце я ня чую ніколі.
Засыявай мне песню аб вялікім горы,
Калі яно сэрцам аб сабе гаворыць.
Засыяваеш песню ты зусім іначай --
Скамянеет сэрца -- толькі не заплача.

1944

* * *

І жыцьё і нямая трывога
Наза ўсёды кудысыці сплылі.
Абарвецца мая на зямлі
Камяністая хутка дарога.

Застываюць ужо мае крокі,
Сіл амаль што у целе няма.
Замяце хутка снегам зіма
Шлях трывожны і шлях адзінокі.

Маладосьць адышла бяз пары --
Нават прыкра назад паглядзець.
Лісціяў восені жоўтае медзь
Чорным колерам гною гарыць.

Я цяпер не шкадую нічога,
Бо жыцьё -- гэта страшныя сны,
Дзе ніколі прыгожай вясны
Не спаткае крывая дарога.

1935

* * *

Кажуць мне, што я съмлюся мала,
Кажуць мне, што ўсё-ж я пэсыміст.
Так. Мой сымех суроўасць дзён сарвалі,
Як увосень венер абрывае ліст.

1943

Калія віселіцаў Нюрнбэргу
Кат:
Падумаць, такая акула
Зь вяроўкі мае улізнула!
І сымех і туга...
Ахвяраў чакаю я новых,
Павінцуць чыесыці галовы,
За кім-жа чарга???

1946

Месяц

Ты далёкі, халодны, лысы.
Закаханы -- твой слабра ўсякі.
Узыніаочы ў неба пысы,
На цябе вынось ноччу сабакі.

Не маліуся табе я, ня плакаў,
Жыў з табою заўёды ў ладбы.
І ўчора і сёныя ты мне адзінакаў --
Мы старыя з табою сябры.

1950

* * *

Не кажы ты болей мне аб інчасыці
І аб прошлым нават не кажы.
Я зьбіраюся сябе ў магілу класыці,
Разашнуўшы душу на крыжы.

Не пакутуй, сэрца, не пакутуй,
Годзе слухаць дзікую ману.
Вышпў я свайго жыцця цыкуту
І сябе віяк не абмануў.

Досьціць мне сыцкаць крывёю словаў,
Я ў жыцці ўсяго часовы госьціць,
А жыццё, што моршчыща нанова,
Будзе гэлакім, якім было і ёсці.

Вось таму мне не кажы аб інчасыці,
Ня трывож балочых ран маіх.
Хочу я на песні крыж пакласыці,
Каб навекі голас мой заціх.

1944

* * *

О зямля, о нямая шлянэта!

Колькі год на гарбу ты вязла
Чалавека? Ён сёняня за гэта
Табе плоціць адплатай зла.

Чалавек -- гэта сымерці істота,
Пры узыяцыі ён падае ўніз.
Гэта ён сваім зьвера ротам
Сабе горла сваё перагрыз.

Мы дарэмна хваробу лечым,
Яна пройдзе, як рыцар, сама.
Прапуміць над жыццём чалавечым
Дасягненняў ягоных чума.

Хай на небе згущающа хмары,
Каб людзей на праклятай зямлі,
Як пярун нябываалы ударыць,
Больш ніколі съяды ня былі.

1946

Пажаданыне на Новы Год хлончыку
Віталю Каракульку

Дужэй, вучыся і расыці,
А лёс хай гнуцца ня прымусіць.
Шчаслівым будзь ты у жыцці,
Не забывай аб Беларусі.

1944

Перад Новым Годам

Ноч глухая, дванаццаць гадзін.
Ня чуваць у кватэры нікога.
Сын наш сыніць на пасынкам адзін,
Жонку сум агарнуў і трывога.

Спатькаюць сябры Новы Год за сталом,
Песьня звонкая львица далёка..
Толькі я адчуваю духовы надлом

Між людзей -- бязь людзей, адзінка.

І тады, калі я пад замкамі сядзеў,
Новы Год сустракаў лустай хлеба,
Сёныня ў большай сябе адчуваю бядзе,
Бо нікому я нават ня трэба...

Ноч глухая, дванаццаць гадзін,
Ня чуваць у кватэры нікога.
Сын наш сыпіць на пастьцелі адзін,
Жонку сум агарнуў і трывога.

Сыні мой сын у самотнай цішы!
Між людзей і такое ня нова,
Падрасыцеш, расскажу ад души
Аб усім табе слова ў слова.

1944

* * *

Пі, съпявай, напівайся даў'яна --
Леней гора замное зап'ём.
Толькі раз: ці то позна, ці рана
Трэба будзе расстацца з жыцьцём.

У жыцьці мы сваё адлюблі,
Назаўсёды сабой адцывілі.
Аб адным толькі рана забылі,
Што мы госьці ўсяго на Зямлі.

1942

Пэнтамэтры

Хто ніжа гнеща, скідаочы шапку заўсёды,
Ведай, што гэта надзвычай благі чалавек.

Думаеш ты -- цябе хваляць суседзі за чаркай,
Не, хваляць абед твой, а зь ім і гарэлку тваю.

Сябраў сваіх пазнавай не за чаркай гарэлкі,

Той будзе сябрам твайм, хто табе ў горы паможа.

Самая большая слава і гонар таму чалавеку,
Які, не шкадуючы сілаў, служыць народу свайму.

Хочаш, каб вершы жанчыны з запалам чыталі,
Не забывай аб адным: пішы аб каҳаныі і злрадзе.

Вось як зымняеца рэзка харктар цудоўнай
дзяўчыны:
Кветка -- дзяўчынай была, замужам -- пілкаю
стала.

1944

* * *

Спакаў мяне ты, шумны горад,
Прыгожай раніцаю лета.
І як суседа і паэта
Спакаў мяне ты, шумны горад.

Жыцьцё цялілом твайм сагрэта,
Шуміць яно, як хвалі мора.
Спакаў мяне ты, шумны горад,
Прыгожай раніцаю лета.

1944

Сумная песня

Сяджу сабе ціха і слухаю песьню,
А муха гудзе і гудзе...
Цяпер толькі восень, далёка прадвесніе,
А муха у цяжкай бядзе.

Надыдуць марозы, павеюць завеі,
І муха на зіму засыне...
Як сонца паднімеца, дні пацяплеюць,
Растане насыпаны снег.

Прачніца і муха. Паднімуша крылыі,
Хоць шчасьця ня ўбачыць нідзе...
Праспала марозы, завеі адвылі,
Дык муха ізноў загудзе.

Сяджу сабе ціха, каб песьню паслушаць,
А муха гудзе і гудзе...
І хочацца сёньня быць гэткаю мухай,
Ня трацячы ў шчасьце надзей.

1942

* * *

Сяднёў і я -- абодва мы --
Шукалі працы ў гэтым тле.
У неба пяліся дамы,
Нам адмаўляючы ў мятле.

Блукалі мы, нас брала злосыць.
Паміж людзьмі ступалі квола.
Ну, што-ж, калі нязваны госьць
Заўсёды горай за мангола.

Дапамагчы ніхто ня змог
Ва ўласным нашым цяжкім лёссе.
І не адзін глухі парог
Пераступіць нам давялося.

Вось так шукалі хлеба мы.
Надзеі уцякалі, вера...
Давілі цяжарам дамы,
А чалавек рабіўся зыверам.

* * *

Тое ў вечнасьць пасыпела адлісыці --
Аб мінульм адзін успамін.
Асыпаліся жоўтыя лісьці

На дарогу з чырвоных калін.

Час мінуў той, і вечер ня гоніць
Болей жоўтыя часу лісты.
Праскакалі ѹмкліва коні,
Толькі сълед непаўторны застыў.

Адлящела дзяціства далёка,
А здаецца, нядаўна было...
На гразі я у лапіцах галёкаў
І каровы ганяў за сабой.

Быў тады ў жыцьці я шчасльвы,
Пазіраў на жыцьцё бяз турбот.
Слухаў песню шумлівае ізвы,
Спатькаў сонца ціхі заход.

З тэй пары прайшло часу нямала,
Пагубіў я на паны жыцьця
Тых кароў. Наінш сонца пранала,
Толькі зоры ўнаучы зіхацці.

Шмат у вечнасьці пасыпела адлісыці.
Без сяброў я застаўся, адзін.
Пагнілі тыя жоўтыя лісы
Ў калінках з чырвоных калін.

1945

Трыялет

Усё туманнае далёка
Адносяць мігам мора хвалі.
У пене вод яны схавалі
Усё туманнае далёка.

Як вочы раптам замігалі
У Незнаймкі дзіўнай Блоака,
Усё туманнае далёка
Адносяць мігам мора хвалі.

1944

* * *

Цьвітуць надзеі у народзе,
Як кветкі сонечнай вясною.
Адвечнай зоркаю съятою
Цьвітуць надзеі у народзе.

Няхай жыцьцё сваёй ступою
Шляхі таемныя праходзіць --
Цьвітуць надзеі у народзе,
Як кветкі сонечнай вясною.

* * *

Увесь мінулы час людзей зямлі,
Калі яны радзіліся, тварылі і жылі,
Чамусьці я ні кашлі не шкадую.
А толькі ўбачу сам, што хутка дзень настане
І над маім жыцьцём закружыць съмерці танец,
Я думаю, хвалююся, шкадую...
Аб пронільм нам, хоць надта мала
Гісторыя хлусьліва казку расказала.
Цяпер мы самі бачым, дзе якая праца
Навокал дзеіща цудоўна і прыгожа...
А заўтра, можа, у труну паложаць...
Ці варта будучым нябачным турбавашца?

1943

У забоі

Вяршыні дзікіх гор закрылі дымна хмари,
Сячэ халодны дождж няволынікае цела.
Сталёвы лом дзяржу ў руках заледзянелых
І прагнасьцю ўстаюць аб чорным хлебе мары.

Пісугі брудныя цякуць па бледным твары,
Рука ўзынімаеца павольна і нясьмела.
Балюча мне туга душу разъела,
Прыносячы штодня смяртэлныя удары.

Ці вынесу страшных дзён пакуты,
Ці знайдзеца яшчэ у слабым целе сіла,
Каб перажыць свой лёс у лашугі закутым?

Праз туманы, як здань, выростае магіла...
О, маці родная! Скажы, скажы чаму ты
Няшчасным гэтакім на сьвет мяне радзіла?

1944

* * *

Што каму, а нашыя жанчыны
Кожны вечар мараць аб адным:
Як-бы ім звярнуцца на айчыну,
Толькі мроі -- таямнічы дым.

Сыпрытызм уцехай бабам служыць.
Мроі вечна ў постасі стаяць...
Хутка думак аидаюць ружы.
Ціхім сітом. Пад бокам караваць.

1946

Эпіграма

На патугі рэдактар багаты.
Здэцца, зьявіца зразу двайняты...
Толькі цяжка раджаеца «Узвышша»,
Ні адзін яшчэ нумар ня выйшаў.

1944

* * *

Я нічому цяпер ня дзіўлюся,
Не шкадую сябе і жыцыя.

У вар'яцкай людской завірусе
У прадоныне гады ляцяць.

Адцвітай ты хутчэй, маё шчасыце,
Асьхайся валос маіх медзь!
Хутка прыйдзеца лапы скласыці,
А то горай таго -- звар'янець!

Можа без пары дзе загіну,
Значыць, выпаў мне гэткі лёс.
Толькі рад, што я верыць пакінуў,
Што сябе пры жыцыці перарос.

Пакланюся васенім ліпам,
Вечер песню ўздагон праіяе...
Не абманіць жыцьцё сваім скрынам
Атарыцьвелася сэрца мае.

Без пары яно, мабыць, сатлела,
Пазіраючы ў чорную муць.
Бяз души матыляенца цела,
Ногі цяжка кудысці ідуць.

Досьць нітку нябачную прасыці
І бяз меры у вершах зывінець.
Адцвітай ты хутчэй, маё шчасыце,
Асьхайся валос маіх медзь.

1944

Вартайік

На беразе Чорнага мора жыў стары чалавек, звалі яго Оглы. Меў ён невялікую сям'ю: жонку і дзівле дачкі. Часта ў вячэрні час ён рассказваў дзецям аб далёкім мінулым сваёй радзімы. Дзеці заўсёды зь цікавасцю слухалі апавяданьні.

Жыцьцё Оглы цяжло так, як і жыцьцё ягоных кунакоў (сябровы). Кожны дзень ён хадзіў у поле на працу із сваёй сям'ёю.

Быў Оглы ўжо старым чалавекам, і яго прызначылі на працу начным вартаўніком у калгасе. Ноччу, калі ён заставаўся адзін з самім сабою, ён аддаваўся ўспамінам аб мінульым.

Насынле, бывала, лольку тытуну, прыналіць яе і, доўга ўтглядаючыся ў зорнае неба ночы, у глыбіні души шэнча малітву Аллаху. Зь цёмнага мінулага падымаліся туманыя і разам з тым яркія малюнкі дзяцінства, маладосці, імёны памершых сяброў, непаўторнае жыццё, але ўсё гэта выпільвала ў нейкім хаосе і ненасильдуючыся і раптам звыкала беспаваротна назаўсёды.

Перад ягонымі вачымі паўставаў вобраз дзеда -- багатага чалавека, да якога з усіх бакоў прыяджалі людзі кунляць вінаград, якія гутарылі на розных мовах. Дзед памёр, а ўсё багацьце падзялілі пароўну чатыры сыны, паміж якіх Оглы быў самым меншым. Ён атрымаў шебагатую бацькаўскую спадчыну. Цажка прыходзілася дабываць кусок хлеба сям'і, але ў гэтай цяжкасці было і нешта прыемнае -- праца на самога сябе. То зноў мільгали ўваччу старога: дзяцінства, бурнае мора, ясныя сонечныя дні, то вяршыні гор, што горда паднімаліся ў неба, а ўнізе іх, над ценем густых чынар, хаваліся прыгожыя маладыя дзяўчата ад паўдзённага сонца, закрыўшы твар чадрою.

Мінулае было далёкім, але яно было мілей ягонаму сэрцу, як сучаснае. Яму здавалася, што цяпер і людзі перамяніліся, і ня толькі людзі, якія ў сваіх сэрцах ня маюць цяплыні, пашаны да іншых, але нават і сама прырода перамянілася -- няма тэй цудоўнай прыгажосці, якую яна мела раней; сонца і тое інчай пазірае на зямлю. І гэтая перамена ідзе ў незразумелым яму напрамку, прымушаючы Оглы задумвацца над гэтым.

Выгараў тытун, Оглы прыціскаў яго худым дрыжачым пальцам на дно лолькі і рухаўся далей, агляджаючы вінаградныя палі. Ён знаходзіў сабе месца, садзіўся па-ўсходняму, падбираючы пад сябе ногі, і працягваў, углядаючыся мутнымі вачымі ў цёмна-сініе неба, зноў марыць аб мінульым... Нешта тупое, цяжкае з болем лажылася на сэрца Оглы.